

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

A Dohány körzet hírei (6. oldal)

Szegednek népe (8. oldal)

Littner György írása a Chanukkáról (2. oldal)

Littner György

Chanukka, ahogy kevesen ismerik

Tavaly több részletet is olvashattak Littner Gyuri barátunk Családragény a Bibliából című könyvéből. Januártól a hetiszakaszokat, s ezeken keresztül legnagyobb prófétánk, Mózes életét mutatta be. Ezúttal a közelgő ünnepről, Chanukkról írt nekünk – természetesen most is a saját szemszögéből.

Modi'in egy rohamosan fejlődő nagyváros Izrael középső részén a 443-as autópálya mellett, Jeruzsálem és Tel-Aviv között félúton, lakossága százezer fő. A város festői szépségű hegyek közelében fekszik, modern turistaparadicsom, sok szállodával, parkkal, uszodával, labdarugó- valamint baseball csapatokkal, és természetesen zsinagógákkal.

félelmében vállalta a disznó feláldozását, ezzel áttérve a görög hitre. Terror vette át a hatalmat az egész országban.

I.e. 167-ben eljutottak Modi'in városába, ahol a főtéren felállítottak egy görög istenszobrot. Sok ember gyűlt össze figyelve az eseményeket. A görög küldöttek hoztak egy disznót, és ráparancsoltak egy zsidóra, hogy áldozza fel a bálvány-

indult felszabadítani Jeruzsálemet. Az emberek többsége úgy tudja, Juda Makkabi seregével megtámadta a sokszoros túlerőben lévő görögöket. Egy napig tartott a csata, és a kis makkabeus sereg legyőzte a hatalmas görög sereget. A valóságban azonban nem így zajlottak az események

nóra. Beleöntötték az egy korsó olajat, és meggyújtották, a menóra hét lángja bevilágította a Templomot. Néhány zsidó az életét kockáztatva elásott egy-egy Tórárt a görögök pusztítása elől és most büszkén visszahozták a helyére. A naptár Kiszlév hónap huszonötödikét mutatta. Az életben maradt

Juda Makkabi

A város időszámításunk előtti második század kezdetén, ahogy egész Izrael, a görögök uralma alá került. Eleinte barátságosak voltak, meghagyták a zsidóknak a szabad vallásgyakorlást, csak adókat szedtek. Harminc év elteltével ennek az állapotnak vége szakadt. Egy nemzetté akarták olvasztani a környező népeket. Törvényt hoztak a zsidó vallás megszüntetéséről. Elfoglalták a templomot Jeruzsálemben, megszenteltelenítették, az értékeket elrabolták, a Tórákat és a vallási iratokat elégették. Görög bálványokat, istenszobrokat helyeztek el mindenütt. Erőszakkal arra kényszerítették a zsidókat, térjenek át a görög vallásra, és ennek bizonyítására áldozzanak egy disznót a bálványoknak. Aki nem engedelmessé vált, azt egyszerűen megölték. Eltörölték a szombat megünneplését, és akit rajtakaptak, hogy tartja a szombatot, szintén megölték. Aki körülmetéltette a fiát, azt az egész családjával együtt megölték, nem kímélve a nyolcnapos gyermeket sem. Sok hívó zsidót megöltek, és sok zsidó

nak. Az félelmében megpróbálta végrehajtani a gyalázatot, mire Mattatiás (Mátijáhu) a város kohánita főpapja leszúrta a hitehagyott férfit, majd nekiesett a görög küldötteknek, és valamennyit megölte a késével, amivel az áldozati állatokat szokta levágni. Ezután ledöntötte a szobrot, és tartva a görögök bosszújától a környező hegyekbe menekült. Magával vitte öt fiát, meg azokat a zsidókat, akik készek voltak gerillaharcot folytatni a görögök ellen.

Rendszeresen lecsaptak a görög őrszolgákra, és legyilkolták őket. Így jutottak egyre több fegyverhez, és azok a zsidók, akik hallottak a sikereikről csatlakoztak hozzájuk. Egyre nőtt a sereg, de az egyik csatában meghalt a vezér Mattatiás. Középső fia Juda, akit makkabinak (kalapács) neveztek vette át a hadvezér szerepét, ettől fogva a harcosait makkabeusok néven emlegették. Először a kisebb városokat foglalták el, közben folyamatosan erősödtek, nőtt a létszámuk, és a fegyverzetük. Körülbelül tízezer harcosa volt Judának amikor el-

A makkabeusok síremléke Modi'in-ban

A sok gerillaharc után hosszú háborút vívott a makkabeus sereg, amelynek komoly csatái három évig tartottak. Sok áldozattal, váltakozó sikerrel zajlottak a kisebb nagyobb harcok, amíg Modi'inből eljutottak a jeruzsálemi dombokig. Itt hosszú véres csatákban sikerült véglegesen legyőzni a négyszeres túlerőben levő görögöket, és Jeruzsálem felszabadult.

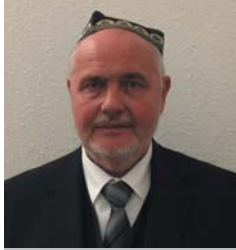
Az első útjuk a Templomba vezetett, nagyon megdöbbenek a pusztítás láttán. Meggyalázva, romokban hevert a gyönyörű templom belseje. A görögök elraboltak minden értéket, csak bálványok, kosz és szenny maradt utánuk. Azonnal nekiláttak megtisztítani a Templomot. A meggyalázott oltárt kivítették, és újat készítettek faragatlan kövekből. Valamelyik sarokban találtak egy régi elgörbült poros fém menórát, ami még a görögöknek sem kellett. Kiegyenesítették, megtisztították, kifényesítették, és akkor látták, hogy rézből van, és most már aranylóan csillog. Bementek az olajraktárba, ahol a széttört korsók cserepei, és az elfolyt szent olaj mellett találtak egyetlen sértetlen korsó olajat. Ezt egy nap alatt szokta elégetni a me-

papok felszentelték a megtisztított Templomot. A menóra fényénél néhányan boldogan elkezdtek olvasni a Tórárt, míg mások nekiláttak a szent olaj elkészítéséhez, ami nyolc napig tart.

Az Ő.való látta, hogy választott népének ismét visszatért a hite, ragaszkodnak a zsidó valláshoz, olvassák a Tórárt ezért csodát tett.

Huszonnégy óra elteltével az emberek figyelték a menórát, s nagyon csodálkoztak, hogy nem aludt ki a fény, hanem gyönyörűen világított nyolc napon keresztül, amíg elkészült a nagy mennyiségű szent olaj. Ez volt hanuka csodája, ezt ünneplik a zsidók az egész világon minden év Kiszlév hónap huszonötödikén.

A Föld számos országából Kiszlév hónap huszonötödikére sok zsidó érkezik a modern Modi'in városába, hogy ott ünnepeljék nyolc napon keresztül a hanukát, ott ahol a makkabeus szabadságharc elkezdődött. Chanukka szombatján a város nyugati szélén az Um el-Umdan zsinagóga romjainál, ahol egykor Mattatiás volt a főpap, több száz ember szabadságban imádkozik, és olvassa a Tórárt, a helyi közösség tagjaival együtt, úgy, mint Mattatiás idejében.

Talabos István

Kelet-közép Európa zsinagógáinak építészeti újszerűsége 2. rész

Az előző számban áttekintettük, hogy a XIX. század második fele és a XX. század első évtizedei jelentős változást eredményeztek a zsinagógák megjelenésében. Erre az időszakra vonatkozóan mindenképpen látnunk kell, a zsinagóga építők munkássága összekapcsolódott a korszak újszerű gondolatával, azaz a magyar zsidók lelkesedésével magyarságtudatával, ami zsinagógák újszerű megjelenésével, bátor technikai megoldásokkal járt együtt.

Ilyen bátor újító volt Otto Wagner akit a Rumbach Zsinagóga építésével bíztak meg. Annyira újszerű gondolattal és megoldással állt elő, hogy Városi Tanács nem is akarata engedélyezni az általa tervezett nyolcszögletű központi elrendezésű igen légies vasvázás kupolát, mely a karcsú, magas csipkeszerű öntöttvas vázas szerkezetnek köszönhetően azt a benyomást kelti, mintha évszázadokkal korábban kőből faragták volna. A Városi Tanács végül Otto Wagner személyes felelősségvállalása után adott építési engedélyt a 28,15 m magas és 24,8 m átmérőjű kupolatérre.

A tervező a mór stílus elemek alkalmazását leginkább a homlokzat kiképzésében alkalmazta a minaret jellegű tornyokkal, míg a belső részlet terveit segítse Kallina Mór készítette.

Az 1872-ben épült zsinagóga utolsó rabbija 1956 után elhagyta Magyarországot és az épületet az ALBA Regia Építőipari Vállalat kapta meg, amely rendezvény központot akart létrehozni.

A cég csődbe ment és az épület az 1990 évek végéig vesztett az értékéből, lepusztulóban volt. A hitközség végül visszakapta, és 2017-ben megkezdődhetett a felújítás. Végül döntésként az Együttélés Házaként valósult meg, amelyben természetesen istentiszteletet tarthatnak, s mint a Dohány utcai Zsinagóga, koncerteknek is otthont adhat, míg a 3. emeleti múzeum hozzájárul az integrálódáshoz, amely a neológ zsidóság alapjainak volt.

A XIX. században megerősödött politikai pluralizmus az építészetben sokszínű megjelenést eredményezett. A zsidóság integrálódási vágya pedig a zsinagóga épületek tekintetében azt hozta, hogy szerkezetükben, megjelenésükben a vallás által nem tiltott keresztény elemek jelentek meg. Emellett természetes, hogy a zsidóságnak arra is vágyott, hogy a társadalomban, gazdaságban elfoglalt helyét is kifejezze. Ez a végső oka, hogy alaprajzban, tartószerkezetben és a környezethez való viszonyban olyan zsinagógák épültek, mint a Dohány és a Rumbach Zsinagóga.

A korra nem tudunk zsinagóga stílust megjeleníteni, mert bár az ekkor épültek megjelenésében akadtak azonos elemek, részletek valójában eltértek egymástól, miként a nem központi elrendezésű Dohány Zsinagóga és a nyolcszögletű alaprajzra épülő kupolájú, központi elrendezésű Rumbach Zsinagóga.

Meg kell említenünk a zsidó templomépítőt, Baumhorn Lipót (1860-1932), a zsidó templomépítőt, aki tehetségével és rendkívüli képességeivel már akkor kiemelkedett, amikor még Lechner Ödön számított a leginkább meghatározó építésznek. Lechner Ödön a nemzeti stílust akarta kifejezésre juttatni Lajta Bélával (Salgótarjáni utcai Zsidó Temető bejárata, a Zsidó Vakok Intézete) együtt, az ún. „historikus” irányzattal szemben, melyet Alpár Ignác képviselt.

Baumhorn nem mellékesen évekig (1883-1894) dolgozott Lechner tervezőirodájában, aki így nagy hatással volt rá, mert munkáin mindig megjelennek a lechneri tégláívek, a gótika, valamint a keleties formák is. A kor mondhatni domináns stílusa a szecesszió szintén jelentős hatással volt Baumhorn Lipóra és az általa épített/tervezett zsidó templomok – Cegléd, Losonc, Újvidék stb. – mindezt egyértelműen közvetítik, de már az elsőnél (Esztergomi Zsinagóga) is láthatóak a gazdagon alkalmazott mór stílusjegyek.

Szeged, Zsinagóga - légi foto

Egy zsinagóga építő számára a Salomoni Templom fő inspirátor és irányadó, azonban ebben a korban a magyar neológ zsidóság egyéni arcúlatú, látványos zsinagógát akart, s erre Baumhorn nagyon jól ráértett.

A cikk első részében említett amerikai házaspár érdeklődve hallgatta a magyarázatot, s ekkor a szerző mutatott egy képet a Szegedi Zsinagógáról, s megkérdezte, mit látnak a fotón.

Bár az eddigiekben zsinagógákról és azok különleges megjelenéséről volt szó, de ez az épület nem lehet zsinagóga. Biztosan egy kastély, esetleg templom – érkezett a válasz.

Mindketten meghökkenve vették tudomásul, hogy az épület, egy különleges szerkezetű, görög kereszt alaprajzú zsinagóga: négy irányba egyformán elnyújtott hajókkal.

A Szegedi Zsinagóga hazánk második, s a világ negyedik legnagyobb zsinagógája, melynek külső homlokzatán a keleties hatás, a mór és a szecessziós elemek alkotnak harmonikus egészet. A belső díszítésénél Baumhorn Lipót Löw Immanuel (a bibliai kor növényvilágának tudósa, a neológia létrejöttében kulcsszerepet játszó) rabbi útmutatása szerint járt el. Ennek megfelelően a belső díszítés a szentföldi flórát mutatja be a Szentírásból vett növényornamentikával, a Tóra és a hit alapjainak összefüggéseit ábrázolva.

A házaspár ezek után természetesen azzal búcsúzott, hogy egyszer majd mindenképpen el kell látogatnia Szegedre is.

A Rumbach zsinagóga-1935-ben

Másnaposságtól védő gyűrűt találtak

A másnaposság ellen használhatták az ametisztköves aranygyűrűt, amely egy izraeli ásatáson került elő a bizánci korszak legnagyobb ismert borászatának feltárásakor.

– Sok erényt tulajdonítottak ennek a kőnek, köztük azt is, hogy viselőjét megvédi az ivás okozta másnaposság kellemetlen hatásaitól – mondta el a Javneban felfedezett ókori ékszerről Amir Golani régész.

A gyűrűt egy bortárolásra használt amforaraktár maradványaitól 150 méterre találták meg. Az ásatáson egy VII. századi – a bizánci kor végére és a korai iszlám időszak kezdetére datálható – helyszínt tártak fel, de a régészek szerint a gyűrű régebbi is lehet. A régészek közleménye szerint, ametisztköves aranygyűrűjük már a rómaiaknak is volt, és lehetséges, hogy a gyűrű a III. században a városban élő előkelő elit ékszere volt.

Amir Golani megjegyezte, az ametisztköves gyűrűnek vallási vonatkozásai is lehetnek, hiszen a Biblia a 12 drágakő egyikeként említi az ametisztet, amelyet a Templom főpapja ünnepi mellvértjén hordott. Hozzá tette, a lila köves, 5,11 gramm súlyú gyűrű egy tehető személyé volt. Az ékszer viselése státuszukat és gazdagságukat jelezte, az ilyen gyűrűket férfiak és nők egyaránt hordhatták.

Elie Haddad, az ásatás társigazgatója közleményében arról írt, a drága gyűrű az ősi borászat tulajdonosáé, annak magas rangú beosztottjéé, vagy egy szerencsétlen látogatóé lehetett, aki leejtette és elvesztette.

A leletről beszámoló livescience.com tudományos ismeretterjesztő portál cikke szerint az „ametiszt” szó a görög „ametisztosz” szóból származik, ami azt jelenti, „nem részeg”. Az ametiszt egy olyan kvarcfajta, amelyet egykor olyan nagyra értékelték, mint a smaragd és a rubin, mígnem a XIX. századi braziliai nagy lelőhelyek felfedezése olcsóbbá és szélesebb körben hozzáférhetővé tette a drágakövet.

Az ókorban többféle módon is védekeztek a másnaposság ellen. Az ókori görögök – egy 1900 éves papirusz tanúsága szerint – babérlevélből készült nyaklánc viselését javasolták „részeg fejfájás gyógymódként”. Az ókori Mezopotámiában pedig feljegyezték, hogy egy orvos édesgyökér-, leander-, bab-, olaj- és bortinktúrát javasolt abban az esetben, ha „az ember erős bort ivott, ami a fejét is megzavarta”.

(MTI)

A Pesti Sólet menüje

Lencsegulyás

Hozzávalók: (2,5 literhez): ½ kg marhanyak - kis kockákra vágva, ¼ kg lencse, 5 dkg libazsír, 20 dkg sárgarépa és fehérrépa, 1 szelet zeller, 1 nagyobb vöröshagyma, 3 gerezd fokhagyma, 1-2 babérlevél, 1-2 ág zellerlevél, 1 púpozott teáskanál őrölt pirospaprika, 1 teáskanál őrölt feketebors, 1 mokkáskanál őrölt kömény.
A nokedlihez: 1 nagy tojás, 10-15 dkg liszt, víz (amennyit felvesz), só

Elkészítés: A lencsét előző este átválogatjuk, bő vízbe áztatjuk. Forró zsiradékban az apróra vágott vöröshagymát megfonnyasztjuk, benne a zúzott fokhagymát majd a húskockákat is magas hőfokon folytonos keveréssel átpirítjuk fehéredésig. Meghintjük pirospaprikával, felengedjük bő fél liter vízzel, ízesítjük sóval, borssal és őrölt köménnyel, majd a babért és a zellergumót is hozzáadjuk, lassan takarékon főzzük 1,5-2 órát. Amikor már félpuha a hús, hozzáadjuk a lencsét, a zöldegeket, felengedjük még majd egy liter vízzel, utána fűszerezük, és újabb 1 órát főzzük, amíg a hús kellően megpuhul. Közben 1 csapott evőkanál lisztből vékony rántást készítünk, a levest berántjuk. A nokedli tésztát összeke-verjük szaggató segítségével, s a leveshez adjuk, összeforraljuk.

Töltött csirke burgonyapürével

Hozzávalók: 8 db egész csirkecomb, 4 vízben áztatott zsemle, 3 tojás, 1 kanál libazsír, 15 dkg gomba, 1 csokor petrezselyem, só, bors.

Elkészítés: A feldarabolt gombát az apróra vágott petrezselyemmel zsíron megpároljuk, hozzáadjuk a kifacsart zsemlet, a tojást, sózzuk, borsozzuk, majd a masszát a csirke bőre alá töltjük. Készíthetjük úgy is, hogy a töltelékét kizsírozott őzgerinc formában külön sütjük, s köretként adjuk a csirkéhez. A gomba helyett összetört csirkemájat is rakhatunk a töltelékbe.

A burgonyapüréhez: kb. 10 db közepes burgonya, 1 kanál zsír, só.

A burgonyát meghámozzuk, kockára vágjuk, sós vízben megfőzzük. Burgonyanyomón áttörjük, kevés főzővízzel hígítjuk, majd a zsírral (esetleg margarinnal) jól elkeverjük.

Szalagos chanukkai fánk (kb. 20 darab)

Hozzávalók: 80 dkg finomliszt, 5 dl langyos víz, 2,5 dkg friss élesztő, 1 csipet só, 6 dkg cukor, 1 db tojás, 1 db tojássárga

Elkészítés: A langyos vízben elkeverjük a cukor felét, és felfuttatjuk benne az elmorzsolt élesztőt. Egy tálba kimérjük a lisztet, a cukrot, sót, és hozzáadjuk a tojást. Beleöntjük az élesztőt, és (géppel) jó alaposan összedolgozzuk. Az a jó, ha puha, lágy tésztát kapunk, amin megjelennek a hólyagok. Ha nagyon ragadna, még egy kis lisztet adunk hozzá, de ne legyen kemény a tészta, inkább ragadjon egy kicsit. A tetejét megszórujuk egy kis liszttel, letakarjuk konyharuhával, és meleg helyen pihentetem, míg duplájára nő.

Mikor megkelt, lisztezett felületen kb. kétujjnyira kinyújtjuk (vagy kézzel kisimítgatjuk) és 10 cm-es pogácsaszaggatóval kiszaggatjuk.

Újabb 40-50 percig hagyjuk pihenni.

Végül, olajat melegítünk egy edényben. Ne legyen forró, mert akkor kívül megég, belül pedig nyers marad. Megfogjuk a tésztát, a hüvelykujjunkkal a közepébe lyukat nyomunk (vigyázva, hogy a tészta ne szakadjon ki), és az olajba tesszük a felső (tehát nem az asztalon lévő) felével lefelé. Annyit tegyünk az edénybe, amennyi még bőven elfér, mert megnőnek. Fontos, hogy fedő alatt süssük, kis lángon, ha szép aranybarna, megfordítjuk, ekkor már nem kell a fedő.

Kakaóval, csokival, lekvárral, s persze önmagában is fogyasztható!

Tizennégy éves lány által írt Megillát árvereztek el

A zsidó valláson belül vita folyik arról, hogy egy nő által írt Eszter-tekercs felhasználható-e annak a vallási kötelességének teljesítésére, hogy Purim ünnepén felolvassák. Nem is készült sok ilyen, nemrég fedezték fel azt az Eszter könyvét, amelyet egy 14 éves római zsidó lány írt a XVIII. században, és a héten – lapzártánk után – bocsátótát árverésre Jeruzsálemben.

A tekercset Luna Amron, a prominens és gazdag római Amron zsidó család lánya 1767-ben írta, aki így betekintést nyújt a korszak zsidóinak életbe a mai Olaszország területén. Amron személyazonosságát a kolofon, vagy egy kiadó nyilatkozata derítette ki, amelyet a tekercs utolsó oldalán nyomtattak, a vallási szöveg elolvasása után elmondott áldások listáját követően. /Azt nem tudni, hogy Amron kisasszony csak a szöveget írta, vagy ő készítette az illusztrációkat is./

„A félelmetes Isten segítségével ezeknek az áldásoknak és a tekercsnek az írása 5527 (1767) Adár I.

hónap 10. napján befejeződött, mindezt kézzel írva, Isten kezével, aki bölcsességet adott egy leányzónak, aki alázatos és kellemes” – olvasható a kolofonban.

„Luna Tama úrnő, a tisztelt emberbarát, a tiszteletreméltó Yehudah Amron lánya; és életének 14. évében jár. Adj neki keze gyümölcséből, és dicsérik tetteit a város kapujában. Hamarosan meg fogjuk érdemelni, hogy csodáknak és csodáknak tanúi lehessünk napjainkban és az ő idejében.”

A tekercset lapzártánk után kínálták árverésre a jeruzsálemi Kedem Aukciós Házban. Az aukciós ház szerint az Amron család „kitűnő pozíciót” töltött be a XVIII. századi olasz-zsidó társadalomban, ezt bizonyítja a családi pecsét, amelyet Luna két pajzsának tetejére bélyegzett, orosz-lánál és félholddal.

A Kedem Aukciós ház kutatói azt is felfedezték, hogy kilenc évvel az Eszter-tekercs megírása után Luna 1776-ban férjhez ment Jacob Davidhez, Mordechai (Angelo) di Segni fiához, egy livornói szintén nagy be-

folyású olasz-zsidó család tagjához – ez egy, a felek között kötött házassági szerződésből derült ki.

A rabbi között sincs egyetértés az ügyben, fel lehet-e olvasni a tekercset Purim ünnepén.

Egyes tudósok szerint, mivel a nők is kötelesek elolvasni a Eszter könyvét, ezért egy nő által írt tekercs is használható erre a célra. Mások azonban úgy vélik, mivel más vallási szövegeket, mint a Tórát nem írhatják nők, így a nő által írt Megilla sem használható fel.

A Kedem Aukciós ház szerint az Eszter tekercseinek csupán két, nők által írt példánya van Olaszországban. Az egyiket Hannah, David Joseph Pepirno lánya (1840), a másikat Estalina, Menachem velencei kapitány lánya (1564) írta.

Ismertek olyan esetek is, amikor Eszter-tekercsetek Olaszország határain kívül írtak, ezek közül a leghíresebb az az Eszter-tekercs, amelyet David Oppenheim rabbi (1664-1736), prágai főrabbi lánya írt, aki engedélyezte az olvasását.

A makkabeusok győzelmét hirdető erődöt tártak fel

Izraelben a hellenisztikus korból származó erődöt tártak fel, amelyet a görögök ellen harcoló zsidó makkabeusok romboltak le az i.e. II. század végén – jelentette a *The Times of Israel* hírportál.

Jeruzsálemtől mintegy 60 kilométerre délre, a Lakis erdőben bukkantak az ókori erőd nyomaira. Az építmény minden bizonnyal a közeli Maresa várost védte, amely Nagy Sándor egyik utódállama, a Szeleukida birodalom egyik helyi erőssége volt.

Az erőd romjai közt fegyvereket, érméket és elszenesedett gerendákat találtak, melyek a zsidó makkabeus uralkodó családdal, a Has-

móneus dinasztiával történt összecsapásra utalnak.

Az ásátások során egy 15 méter széles és 15 méter hosszú, i.e. 112 körül emelt épületet tártak fel, amelynek falai több mint három méter vastagok voltak, és kívül lejtős, nagy kövekből épültek, hogy ne tudjanak felmászni rajtuk. Belül hét szoba

Az erőd romjai közt fegyvereket is találtak
Fotó: Saar Ganor/Izraeli Régészeti Hatóság

és egy lépcsőház volt, amely az elpusztult második emeletre vezetett. A régészek becslése szerint az épület körülbelül öt méter magas lehetett, és mivel domb tetején emelkedett, remek kilátást nyújtott az ENSZ világörökségi helyszínére, a közeli Maresa hellenisztikus városra.

Az Izraeli Régészeti Hatóság (IAA) szakemberei szerint az erőd a Maresa körüli védelmi vonal része volt, de a Hasmóneusok mintegy 2100 évvel ezelőtt bevették. Győzelmük a hellenisztikus utódállam fölött megeremtette a független zsidó állam lehetőségét, amely addig állhatott fenn, amíg meg nem jelent a térségben és le nem győzte a helyiek ellenállását a Római Birodalom.

Az idén vasárnap kezdődő chanukka ünnepe a zsidók görögök felett aratott győzelmének az emlékét idézi fel, amelynek újabb régészeti bizonyítéka ez a frissen feltárt erőd.

(MTI)

Használati tárgyak

A kinyilatkoztatás és az első parancsolatok Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével

Korábban az erabbi beszélgetésfolyamban Dési János, dr. Frölich Róbert és dr. Gábor György segítségével tanulhattunk a zsidósághoz kapcsolódó szakásokról és sok egyébről. De azóta sem maradtunk a trió nélkül, Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével indult új sorozat, melyet szerdán **18:00-tól**, az ima után követhetnek a dohányos zoom-on. S kövessék is figyelemmel, mert az előadásokat NEM lehet visszazéni. Persze a Pesti Sóletben rendre adunk egy rövid összefoglalót az elhangzottakból.

I.ten mielőtt átadja az alaptörvényeket a zsidóságnak, elmondja a feltételeket (tisztálkodjatok stb.) Ez, a *kinyilatkoztatás* az egyetlen alkalom, amikor nem csak egyetlen ember előtt jelenik meg, hanem – a Szináj-hegy lábánál álló – majd kétféle ember előtt. E „találkozás” után válnak igazán néppé a zsidók.

„Megcselekszük és meghallgatjuk” – felelik a zsidók. Még nem is tudják mit, de megteszik, ez feltétlen bizalmat jelent I.ten, illetve Mózes felé is.

A tízparancsolat – mint alaptörvény (alkotmány) – előtt az emberek között még léteznek más i.tenek is, s hisznek is benne. Csak az első parancsolat után válik monoteistává a zsidóság – hangsúlyozta Gábor György.

Alef-bész..

A tíz igét két részre oszthatjuk, isteni törvények és jogi törvények, utóbbiak az erkölcs és a morál szempontjából fontosak.

Dr. Frölich Róbert kiemelte, a tízparancsolat valójában inkább „tíz ige”, hiszen nem egy esetben szó sincs parancsolatról. Nevezhetjük tíz intelmennek is – tette hozzá Gábor György.

Az *első ige/parancsolat* nem a teremtésre hivatkozik, hanem az ismert történelmi eseményre: „Én vagyok az Örökkévaló, a te Istened, aki kivezettelek Egyiptom földjéből...”

A személyes névmások egyfajta intim viszonyt jelentenek, a „szolgaság házából” vezette ki, pedig utal arra, hogy neki köszönhető a szabadság. Ám ezért a szabadsággért folyamatosan tenni kell majd.

Az *második ige/parancsolat* a bálványimádás tilalmáról szól.

A „ne csinálj magadnak faragott képet...” valójában azt jelenti, hogy ne legyenek bálványaid, s nem a művészet (festészet, szobrászat stb.) tilalmát. Tehát lehet arcképet készíteni, miként szerepelhet képen, alkotásban bármilyen élőlény, vagy égitest, de tilos istenként tekinteni rá.

Ez a parancsolat teljesen új az ókori Keleten, hiszen semmilyen kultusz, vallás nem létezett különböző, istenségeket ábrázoló szobrok nélkül. Úgy gondolták, hogy ezzel ki lehet vívni az adott istenek jóindulatát.

A megmaradás fontos eleme, hogy a frissen szabaddá vált nép nem olvadt be a környező tömegekbe (káánaíta, egyiptomi stb.) sem kulturálisan, sem szellemileg, semmilyen módon. Ennek egyik kulcsa, hogy különbözőséget kellett mutatni, s erre a legmegfelelőbb a teljesen más hit volt, így nem lehetett, s nem kellett szobrok.

Emiatt később sokan művészetellenességgel vádolták a zsidóságot, miközben már a pusztai szentély elkészítése is komoly művészeti teljesítmény volt.

Következő alkalommal tartson velünk Ön is, az ima után, **18:00-tól** a zoom-on.

Meeting ID: 389 906 7799.

Jelszó: dohany.

A belépő „kódokkal” kéthetente **keddenként** is hallgathatnak egy érdekes előadást, ezeken *Kaczvinsky Barbarát* követhetik szintén **18:00 órától**.

MŰSOROS ESTEK

A Dohány körzet Kulturális Páholya „Véletlen óra” címmel két programmal is várja Önöket a következő hetekben. Tereh István zenei producer vendégei Csonka András, színművész, illetve Geszti Péter, énekes, dalszövegíró, reklámszakember lesznek.

A beszélgetéseket a Dohány körzet youtube csatornáján nézhetik meg.

Tereh István

Időpontok:

December 12-én 18:00 (**Csonka András**),

December 19-én 18:00 (**Geszti Péter**).

I M A R E N D

Hétköznap: **7:30-kor** kezdünk reggel, míg az **esti ima időpontja 17:00 óra**, helyszín a Talmud-Tóra.

Péntek esti ima: **17:00-kor** már a **Hősök Templomban**.

Szombat reggeli ima **Hősök Templomban**:

Sachrisz: **9:30**,

Tóraolvasás: **10:00**

Muszáf ima: **kb. 10:45**

Vasárnap reggeli ima: **8:00-kor** kezdődik.

Jövő pénteken, december 3-án, a 6. chanukkai gyertya ünnepélyes meggyújtása után **KIVÉTELESEN 16:00-kor** kezdődik az esti ima.

Fontos, a zsinagógába csak **védettségi igazolvány felmutatásával** lehet belépni.

Kérjük, csak az jöjjön, akinél eltelt már 2 hét a második oltás után, és egészséges!

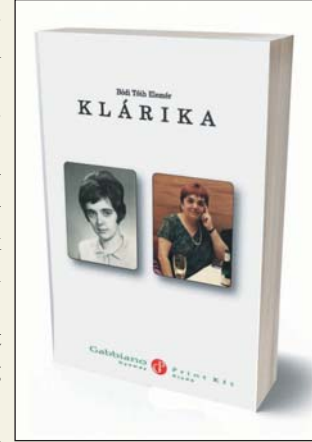
Képregény Szenes Hanna életéről

Szenes Hanna hősiessége komolyan befolyásolta Izrael nemzeti öntudatának kialakulását. Szenes Hanna tragikus sorsa, költészete, útkeresése, verseiben megfogalmazott gondolatai magával ragadják az olvasókat. Noha drámain rövid életút adatott meg neki, az méltán emeli be őt Izrael hősei sorába. Miért különleges ez a képregény? Nos, azért, mert Magyarországon évente 200-250 lefordított képregény jelenik meg, ám olyan, amely magyar történetet mesél el, és alkotói is magyarok évente csupán 10-12. Ebből az évi alig tucat kiadványból egy a „Meghalni ifjan nem akartam” címet viselő képregény, melynek írója és rajzolója az Izraelben élő Markscheid Ádám. A könyvet a Kemény Ferenc Nemzetközi Alapítvány adta ki a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány támogatásával, vezető szerkesztője Szász György volt. S hogy mi a cél: Szenes Hanna életét és tragikus halálát a magyar közönség is megismerje, és példaképként szolgáljon a felnövő nemzedékek számára.

„Meghalni ifjan nem akartam” címmel jelent meg Szenes Hanna életéről egy különleges kiadvány, amely az ismeretterjesztés és népszerűsítés más útját választotta, képregény formában ismert meg bennünket a zsidó-magyar hősnő tragikusan rövid életével. Valljuk be, Izraelben jóval többet tudnak Szenes Hannáról, mint itthon és e szomorú helyzeten változtatni kell. Az akkor még brit mandátumterülethez tartozó „jisuv”-ból kikerült zsidó ejtőernyősök, közöttük

Bódi Tóth Elemér: Klárka

Története mindenkié van, csak nem mindenki mondja el. Nem tartja fontosnak, vagy nem kérdezi tőle senki. Így történhet meg, hogy egyik nemzedék nem tud a másikról jóformán semmit. Ezzel állandósulhat a boldog tudatlanság kegyelmi állapota, ami jó a mindenkori

ötvenöt évig tartott, amíg Klárikát hirtelen el nem ragadta a járvány. Azokat is érdekelheti a könyv, akik a régi Salgótarjánra és az új városépítés értékeire kíváncsiak, vagy a sok mással együtt eltűnt országos hírű ruhagyárra, amelynek hírnevéért negyed évszázadon át Klárka is dolgozott idehaza és külföldön, a Magyar Divat Intézet marketing szakcsoportjának tagjaként is. Akik tudnak arról, hogy a városépítés során a zsidó Salgótarjánt is eltüntették a műemlék zsinagógával együtt, szintén olvashatnak személyes hangvételű sorokat erről a folyamatról, hiszen Klárka – Tóthné Römer Klára – két évtizeden át, haláláig, 2021. március 24-éig szolgálta a salgótarjáni hitközséget.

Shiri Zsuzsa: Gitta könyve

Kik voltak, és hová lettek a vidéki zsidók?

Legalább félmillió ember hiányzik Magyarországról, akiknek túlnyomó többsége a megélhetésért keservesen küzdő szegény ember volt. Ők kerültek leginkább a gázkamrákba, és ha túléltek, ők döntöttek leginkább úgy, hogy a világ más részén kezdik újra életüket. Gitta könyve XX. századi apokrif, amely az ő küzdelmes történetüket meséli el.

Mann-Schöner Gizella, azaz Gitta a keleti határszélen született, nem sokkal múlt tizennégy éves, amikor Auschwitzba került.

Sok beszámolót olvashattunk már külföldi túlélőktől, de Gitta Csengerből származik, és egyedülálló éleslátással írja le a határvidék közegét, akkori viszonyait.

Ortodox családban nevelkedett, édesanyja, édesapja, két kisöccse odaveszett a haláltáborban.

Gitta beszámol a táborban töltött mindennapjairól, és arról, hogyan lehetett túlélni a lágert.

A háború után is visszatért Magyarországra. Megházasodott, gyerekei születtek, az 1960-as évektől az USA-ban élt. Fordulatos életútja jóformán az egész huszadik század kistükré. Benne van a kelet-magyarországi vidék szegénysége, a világháború hányattatásai és szörnyűsége, a békeidők gyarapodása – az emberi élet előre nem látható, nagy változásai. Érdekességek:

<https://tinyurl.hu/heRp>

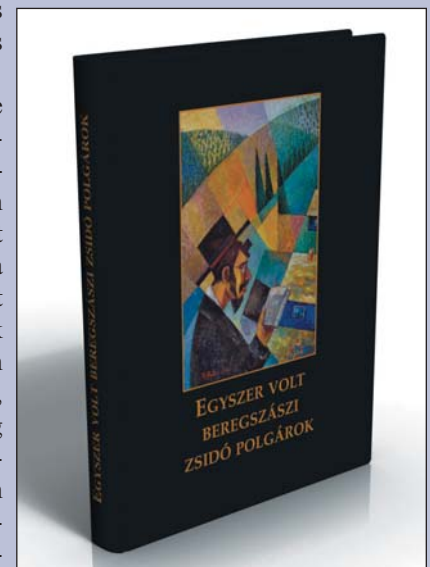
Egyszer volt beregszászi zsidó polgárok

Az itt közreadott gyűjtemény az 1989-ben, Izraelben megjelent Halevi Jehosua: Berehovo-Beregszász zsidósága képekben című szép kiadványt nem pótolhatja, de kiegészítheti.

A szerző, Dr. Goldberger Tamás első 35 évét Beregszászban élte le. Sajnálja, hogy ez idő alatt soha eszébe sem jutott megkérdezni az akkori idősebbektől, milyen is volt régen a szülőhelye, kik és hogyan éltek itt.

Az elmúlt időben ezért kezdte kutatni Beregszász zsidóságának múltját. Történelmi, levéltári forrásokon túl a digitálisan hozzáférhető korabeli sajtót kutatta módszeresen. Azzal a szilárd elhatározással vágott bele a felkutatott információk „összerakását”, hogy eközben kerülje érzelmi kinyilvánítását, de ez valószínűleg nem mindig sikerült. Az összegyűjtött adatok, dokumentumok, régebben itt élt emberek, nevek sokasága, családok, hírek, történé-

sek és sorsok kronológiai bemutatásával próbálta meg felidézni a mára teljesen eltűnt és el feledett beregszászi zsidó közösségeket. Nem titkolt reménye az, hogy e gyűjtemény egy szaktörténész kezében megfelelő alapot nyújt majd a Beregszászban és környékén egykor élt zsidó polgárságról szóló kutatáshoz.

Dési János

Szegednek népe

A kívülről megújult szépséges szegedi zsinagóga okkal vonz sok-sok turistát, hogy körülnézzon ebben az impozáns épületben. Bent egy kis kiállítás várja az érdeklődőket, amely bemutatja a Szeged életében fontos szerepet betöltött zsidókat.

„Ha egyszer Szegedet megkérdeznék, hogy mire a legbüszkébb, legkevélyebb, Szegednek oda kellene mutatni zsidó polgártársaira méltó önértéssel megveregetve mellét: ezeket én változtattam át ilyenné. És akkor egyetlen fön sem maradhatna rajta a kalap, távol, közel, ha Szegedet említenék.”

Kezdjük mindjárt a szalámival, a Picket mindenki ismeri, mint a nemzeti kulináris büszkeség részét. Pick Márk Csehországból érkezett ide és 1869-ben alapította a cégét. Hamarosan belekezdett a szalámi gyártásába, eleinte csak évi néhány mázsás tételekben, hogy aztán gyorsan felfusson a termelés. Egy meg nem erősített legenda szerint a mind sikeresebbé váló termékét sohasem kóstolta meg, hiszen az nem volt kóser számára. A Pick család története a magyar zsidóság története is. Az alapító fia, Jenő az első világháborúban tisztként szolgált, 1939-ben, már a zsidótörvények életbelépése után kormányfőtanácsosi kinevezést kap, aztán bujkálnia kell, nehogy megöljék. Svéd menlevéllel a fővárosban éli meg a felszabadulást. Visszatér Szegedre, átveszi a gyárat, de hamarosan rendőri felügyelet alá helyezik, majd a gyárat államosítják s következő éveit kegyelemkenyéren éli csak.

Máig ápolják az emlékét Szegeden a Löw rab-bicsaládnak. Lipótnak, aki 1850-ben lett szegedi főrabbi, korának nagy hatású, modern gondolkodású vezetője volt, akinek kezdeményezésére leányiskolát alapítottak. A kiegyezés körül időnkben eredményes gyűjtést indított a Dugonics szobor fölállítására, vagy a „magyar tudós társaság” javára. Közel állt a Deák párt-hoz, s a 48-as tevékenységéért távollétében halálra ítélt Horváth Mihály katolikus püspököt ő

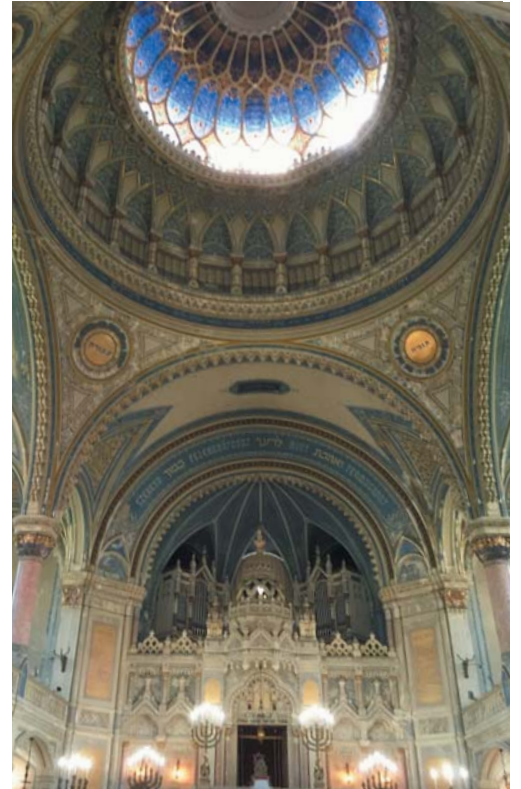
kérte föl a szabadelvűek parlamenti képviselő-tére. Az a magyar kiegyezés fontos, jelképes aktusának számított. Löw Lipót egyébként, számos szegedi zsidóhoz hasonlóan részt vett a szabadságharcban, ő maga tábori lelkészként teljesített szolgálatot. Az sem véletlen, igaz, a legutolsó pillanatokban, de éppen Szegeden a Városházán mondta ki a magyar országgyűlés 1849. július 28-án a zsidók emancipációját. (Más kérdés, hogy a valódi emancipációra csak a kiegyezés után, 1867-ben kerülhetett sor.)

Három évvel apja halála után Löw Immanuel foglalta el a rabbiszéket. Számos tudományos munkája közül a legismertebb a Die Flore der Juden – a növényvilág és az emberi kultúra kapcsolatát bemutató művelődéstörténeti munka. Löw Immanuel volt az, aki a Horthy korszakban a felsőházban képviselhetette a zsidóságot. Amíg képviselhetette. 1944-ben az akkor már 91 éves tudós rabbit a szegedi téglagyárba hurcolták, ahonnan a fővárosba került, s itt is halt meg.

Hamvas Endre csanádi megyéspüspök azon kevesek közé tartozott, akik megpróbálták tenni valamit, ő elsősorban a kikeresztelkedettek érdekében lépett föl. A deportálások kezdetén a Fogadalmi templomban ártatlan százezrek kifosztása ellen prédikált.

Szegedről nem mindenki került Auschwitzba – ahonnan nem volt visszatérés – sokakat kényszermunkára, Ausztriába vittek, ahonnan a rab-szolgaként dolgoztatottak háromnegyede megmenekült. A strasshofi deportálások történetéről a minap jelent meg egy érdekes könyv, amit november elején mutattak be éppen a szegedi hitközség dísztermében, nagy érdeklődés mellett. A kötet szerkesztői és részben a benne lévő tanulmányok szerzői Frojimovics Kinga és Molnár Judit.

Tanulságos a Baumhorn Lipót tervezte nagy-zsinagóga története is, amely büszkén hirdette a szegedi zsidóság nagyságát, áldozatvállalási hajlandóságát. (Akkoriban nem állami alamizsnából épültek a templomok, hanem a hívek adták össze a szükséges pénzt, bár Szeged városa is hozzájárult 20 ezer forinttal.) Három év kellett a felépítésre, 1903 májusában nyílt meg az ország második legnagyobb zsinagógájaként. (Mint közismert, az első legnagyobb a mi Dohány utcaink.) Különösen érdekesek a nagy színes üvegablakok, amelyek szimbolikáját Löw Immanuel állította össze, az ablakokat Róth Manó, a világhírű üvegműves, Miksa testvére készítette el.

Természetesen a dicsőséges történeteken túl nem maradhat el az sem, mi történt a harmincas, majd a negyvenes években. Szegeden a gettósítás 1944. május 22-én kezdődött, egy korabeli újságcikk kíméletlen részletességgel írja össze, mit vihetnek magukkal, és miként kell viselkedniük a zsidónak nyilvánított embereknek. A gettót a zsinagóga körül állították fel, majd négyezer embert zsúfoltak úgy össze, hogy egy emberre alig két négyzetméter jutott. A régi dicsőség oda. Segíteni is csak kevesen mertek. A szegedi köz-igazgatás vezetője, Pálffy József polgármester azért lemondott tisztségéről, nem kívánt részt venni a gyalázatban, de helyettese Tóth Béla szépen, akkurátusan teljesített mindent.

Április végén a Délvidékről sok ezer embert gyűjtöttek össze Szegeden, akiket aztán Auschwitzba deportáltak és gyilkoltak meg.

A zsinagóga kertjében ismert szegedi születésű zsidókat mutatnak be. Az én szívemhez a legközelebb Kucses Éva áll, aki Janikovszky Éva néven lett híres. Naplója, amelyben hosszan és felettébb mulatságosan ír egy szegedi polgárleány háború előtti életéről, nemrégiben jelent meg – rengeteg remek fotóval

Szeged és a zsinagóga egészen biztos, megér egy látogatást. S ha már ott jár valaki, év végéig megtekinthető a Fekete házban a Rotschild Kláráról szóló kiállítás – erről talán legközelebb...

Szentgyörgyi Zsuzsa

Hogyan tovább, németek?

Nemrég lezajlott egy országos választás – némi meglepetéssel, az élen járó versenyzők között szoros eredménnyel. A választás az Európai Unió legjelentősebb gazdasági tényezőjének számító Németországban történt. Amikor e sorokat irtam, még nem dőlt el, melyik párt és vezetője lesz kormányzó és kancellár az elkövetkező négy évben. Fontos döntés várható, mert ott lebeg a kérdés: lesznek-e változások a Merkel-kormányzás után? És ha igen, merre?

Az egyik rendkívül jelentős kérdés az energetikai irányzatoké. Természetesen, hiszen a XXI. század legfontosabb problémái: jusson mindenható tiszta víz, sőt, egyáltalán víz, legyen állandó és megbízható villamosenergia-ellátás, valamint növekszik-e tovább a túlnépesedés.

Tíz éve, az akkori németországi választás előtt nagy horderejű döntést hoztak az uralmon lévő pártok. Még messzemenően nem ocsúdott fel a világ a rettenetes fukusimai tragédia után. Emlékezzünk: 2011. március 11-én a földrengésekhez szokott Japánban is rendkívüli, 9-es intenzitású földrengés pattant ki a tóhukai térségben, amit szintén rendkívüli, tíz méteresnél is magasabb szökőár követett. A Fukusimán működő Daiicsi erőműnek három működő blokkja a leállt hűtés miatt súlyosan károsodott (zónaolvadás következett be) és ez jócskán kihatott a környezetre is. A baleset a legmagasabb, hetes fokozatú besorolást kapta.

A választásra készülő és azt biztosan újra meg-

hirdetett áram adta: 27% szél-, 10,5% nap-energia, ehhez járult a 9,3% biomassza- (fa, hulladék) és a 3,7% víz-energia. A nagyléptékű szélfarm-építések, különösen a szárazföldön, 2014 és 2017 között évente több mint 4 gigawatt teljesítmény-bővülést adtak. Csakhogy ez az iram lelassult, először 2 GW-ra, majd 2019-re mindössze 0,9 GW-ra zsugorodott. Nemrég kemény figyelmeztetésben részesültek a német

polgárok, mit is jelent az ellátás biztonsága, amikor sorra és véglegesen leállítják a folyamatos ellátást biztosító szén- és atomerőműveket. A szén nagy „bűnös” a légkör szén-dioxid-terhelésében (ámbar a modern szénerőművek már hatékony szűrő- és leválasztó egységekkel működnek), de az atomerőművek teljesen „tiszták” ebből a szempontból. Augusztus 14-én (szombaton) a megújulók

nem tudták teljesen ellátni az országot villamos árammal. Ezért

sorra le kellett állítani ipari termelőket. Ráadásul az import sem állt rendelkezésre. A gondok oka, a naperőművek szinte nullát termeltek, de a szélerőművek is csak 12-13 gigawattot, miközben az előzőek névleges termelése 56 GW, az utóbbiaké 63,5 GW. Persze, ezalatt a halálra ítélt, de még meglévő atomreaktorok lényegében teljes teljesítményükkel dolgoztak, sőt, be kellett kapcsolni jó pár szén- és gáz-erőművet is.

Nagy figyelmeztetés volt ez! Nemcsak a németeknek, nekünk is. Különösen, ha figyelembe vesszük, a villamosenergia-fogyasztás csak nőni fog az elkövetkező években. A háztartások, a nagy léptékben bővülő infokommunikáció is egyre több áramot igényelnek, de megugranak az igények az iparban, főleg, a villamos hajtású közlekedési eszközök tömeges elterjedésével. Ha 2050-re el akarjuk érni a világban a zero szén-dioxid kibocsátást, aligha kerülhető meg az ebből a szempontból előnyös atomenergia.

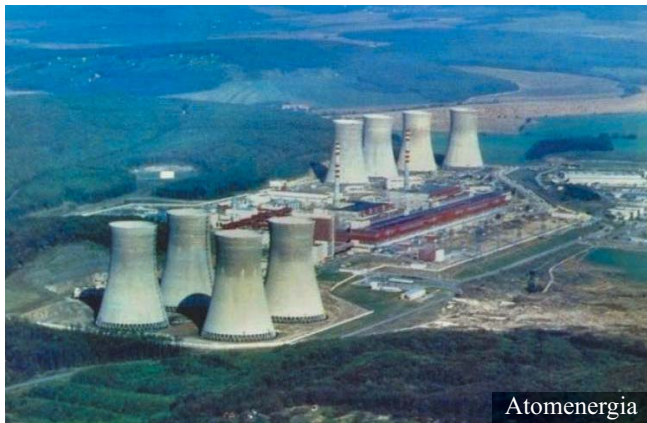
A távlati kilátások értékelésekor szólni kell a rendkívüli, előre nem tervezhető, ám a társadalmakat, akár az egész világot befolyásoló tényezőkről is. Ilyen a koronavírus világjárvány is. Amelynek hatására jelentősen csökkent a villamosenergia-fogyasztás. Ám reményeink szerint

belátható időn belül leküzdjük a járványt, és újra beindul a sok helyen leállított, vagy csökkentett termelés egyes iparágakban, s ismét fel-futnak a szolgáltatások, és visszaáll, esetleg bővül is az energiafogyasztás.

A németek esetében érdemes figyelembe venni egy összehasonlítást. A járványt megelőző évben, 2019-ben, tehát amikor még minden fogyasztó „teljes gőzzel” dolgozott, az egyre na-

Napelemek

Atomenergia

nyerni kívánó német kormány úgy döntött, – a valóban rendkívül súlyos katasztrófára is hivatkozva – kijátssza a nyerőnek látszó kártyát, vagyis, az országukban rövid idő, mintegy tíz év alatt teljesen megszüntetik az atomerőművi áramtermelést. Ez jövőre és azt követő évben jár le. Helyette „zöld” módszerekkel, tehát, elsősorban szél- és napenergiával állítanak elő villamos áramot.

Hatalmas beruházások kezdődtek. Nagy szélfarmok nőttek ki főleg északon, még a tengerbe is benyúlva. Ehhez alapjaiban át kellett formálni az átviteli hálózatot és az irányítórendszert. Mindez rengeteg pénzbe kerül, megnőtt a németek áram-számlája, sőt, a mostani, a világban hatalmasra növekvő energia-hordozó árak következtében akár tragikus mértékeket is elérhet. Azonban múlt évben már a német villamosenergia-ellátás több mint a felét a klímabarát

gyobb mértékben megújuló forrásokkal működő ellátó rendszerük 26 százalékkal termelt több áramot, mint amennyi igény volt. Ám, de rövidesen, 2022-2023-ban le kell állítani a még működő hat atomreaktorukat is, és mindössze 3% lesz ez a biztonsági tartalék-többlet.

Maga Angela Merkel is bevallotta az Ipar Napján tartott előadásában, hogy kormánya, azon belül a Gazdasági Minisztérium rosszul becsülte föl a jövőbeli áramigényeket, mert állítasuk szerint 2030-ig ez legalább is állandó szinten marad.

E problémákhoz járul még, az egyes német tartományok nem egységesek a megoldások, így a szénerőművek leállítási menete tekintetében. Az is feszültségeket fog okozni, milyen ütemben, mekkora ráfordításokkal és milyen térségekben telepítsék a megújulókkal működő további erőműveket. A Zöldek akár évente 8 GW szárazföldi és 35 GW tengeri új szél-, hozzá 20 GW új nap-erőművekkel számolnak. Kérdés, közös kormányzásra készülő pártok – a szociáldemokraták (SPD), a Zöldek és a liberálisok (FDP) a tervek szerint a hónap végéig fejezik be a tárgyalásukat – mennyire veszik, hogy bukásig is vezethet, ha rendszeressé válik a szűkösség a villamos áramban, de az is, ha jelentősen megemelkednek a már most is magas fogyasztási díjak.

Szántó András

ÚJPEST LEGJOBB KULTÚR-CUKRÁSZDÁJA

Surányi Károly cukrász – akit a mai Újpest elfelejtett...

Már két éve, hogy új sorozatot indítottunk, amely többek tetszését elnyerte. Folytatjuk a sok érdekességgel tarkított utazást - a XX. század elejének Budapestjén. Továbbra is a kiváló www.melyenszanto.blog.hu szerzője, Szántó András válogat a blogban megjelent legérdekesebb írásaiból – ezúttal is a múltat idézzük. Ha már legutóbb Újpesten jártunk, akkor maradjunk a kerületben, ám a kerthelyiségekből sétáljunk át a mára elfeledett remek cukrászdába.

Évszázada halljuk Budapest jellemzésekor, hogy a „kávéházak fővárosa” – na persze Párizs és Bécs után. Pedig a kávéházak egy szűkebb réteg, a polgárok (zsurnaliszták, költők, művészek, bohémek és szerelmesek) otthonai voltak. Azt sohasem hallottam, hogy valaki a „cukrászdák fővárosának” titulálta volna, pedig ez talán még igazabb jelző lenne!

A „cukrászda” jelenség kb. 180 éves Budapestben. A cukrászokat „tsemege-tsinálóknak” nevezte a köznép, aztán 1830-ban, Széchenyi István adta nekik a „czukrász” titlust. A cuki nem csak populárisabb volt a kávéházaknál, de területileg is lefedte az egész várost, majd később a csatlakozó új kerületeket is. Hiszen inyeskedő édesszájú gyerekek (és felnőttek!) minden kis utcában voltak és a cukrászok hamar felismerték az ebben rejlő gazdasági lehetőségeket. Pesterzsébet, Újpest, Kispest és Zugló éppolyan jó cukrászdákkal büszkélkedhetett, mint a belváros – már ami a sütemények minőségét illeti. Berendezésben talán egyszerűbbek voltak „kint” az üzletek, de ücsörögni kicsit egy sütemény, vagy fagy mellett sokféle lehetett.

Tény, sok jó üzlet volt, a sütemények pazar kínálatával 80-100 évvel ezelőtt is, történetükről azonban keveset tudunk. Most kiválasztottam egyet, amely univerzális szolgáltatásai mellett a környéke kulturális központjává is vált a maga dicsősége 20-30 éve alatt.

Az Újpesti cukrászda elindulása

A század elején nyitotta meg üzletét Surányi Károly előbb egy kis mellékutcai helyiségben az akkori Újpest központjához közel, majd sikere alapján a tízes években költözött át az Árpád út 73-as számú házba.

Az első világháború után lassan, de biztosan elindult a még elég göcsörtös pályáján

az Árpád úton lévő cukrászda, majd kibővítve kerthelyiséges kisvendéglő. Az igazi fejlődést azonban 1924 után indította el Surányi Károly cukrászmester, mikor teljesen ura lehetett a helyzetnek, és a háború után stabilabbnak látszottak a körülmények.

Rendezvények, esküvők, társasági találkozók

Surányi Károly elég nagy üzletet és műhelyt irányított, mert a 20-as években már 14 fős személyzete volt. A szakácsnő, a nagyobb konyha és a kerthelyiség kisvendéglőre utalt, de a cukrászmester természetesen szakmáját helyezte előtérbe. Csodálatos süteményeivel, emlékezetes kivitelű és ízű tortáival és parfait remekeivel hamar belopta magát a gyerekek gyomrába, majd szívébe és később otthonaikba is (a sütemények felét hazavitték a vevők).

A konyhának azonban a cég fejlődésében – és egyáltalán megélhetésében - nagy szerepe volt. 1925. május elsején nyitották meg a kerthelyiséget, ezt sok száz példányban készült „szórólappal” tudattak (ci-

mekre elküldve) a kerületi családokkal és vállalkozásokkal. (1. kép)

Az ünnepélyes megnyitót Győri Károly és Markstein Tibi közkedvelt Jazz-band zenekarával tette emlékezetessé. A megelőző és a későbbi években játszott a kerthelyiségben több híres fővárosi zenekar is, például: Csóka Feri budapesti cigányprimás 7 tagú jazz band zenekarával, Szabó Kálmán Európa-hírű jazz-zenekara, a már említett Győri-Markstein jazz zenekara, Nemesszeghy Ritzsi elsőrangú jazz zenekara stb. Kissé keveredhettek a stílusok, de a lényeg a helyi polgárok és mesteremberek családjainak szórakozása volt.

2. kép - Meghívók és alkalmi menülapok

legjobb szállodákhoz hasonlóan Margitszigeti Kristályvízzel adták (és nem a fröcsökhöz használt „sima” szóda vízzel).

A reklám-levéletben (fentebb) olvashatunk arról is, hogy itt nyílt meg „Újpest egyedüli Ping-Pong terme versenyszalokkal.” További szolgáltatásairól így tudósít Surányi mester: „Rendelkezésre áll az igen tisztelt úri közönségnek külön szép nyári termem, lakodalmak, házi multságok, társasvacsorák stb. rendezésére. Elvállalok mindenféle torták, sütemények és Parfait, valamint hideg halak és mártások készítését mérsékelt árak mellett”.

Az esküvőkből és egyéb társasági rendezvényekből nem volt hiány, erről tanúskodik számos fennmaradt meghívó és alkalmi menülap is, melyből egy csokorral bemutatok egy képen. (2. kép)

Itt tartott rendszeres összejöveteleket (sokszor „fagyalt-délutánokat” és „sütemény-bemutatókat”): az „Ifjú Szabadelvű Kör”, az „Újpesti Ifjak Köre”, az „Ifjú Szabadelvű Párt” újpesti csoportja, az „Újpesti Kereskedők Társulata”, a „Magyarországi Hűsipari Munkások” újpesti csoportja és az „Újpesti Iparos Ifjak Köre”. A kerület, a szűkebb környék iparos és polgári családjainak jó része a gyermekeik lakodalmához szintén a Surányi kert híresen jó szolgáltatásait vette igénybe.

1. kép - Szórólapp

A Surányi cukrászda kulturális központtá válik

Az alapító cukrászmester feltehetően ragyogó marketinges képességekkel is rendelkezett. Olvasott és tájékozott ember volt, s így pontosan tudta, mit és kiket szeretnek az emberek, amikor kikapcsolódnak, szórakozást keresnek. Ezért már a kerthelyiség megnyitásakor – és azután folyamatosan – neves színészeket, kabaré-variété művészeket hívott meg fellépésre. A különös „szabadtéri kabarét” valósította meg a kerthelyiségében, mely a belvárosi, immár 50 éves kabarévilág nyári „kiterjesztése” lehetett. Éppen ezért a nyári holt-idényben a művészek is szívesebben vállalkoztak a fellépésre. 1930-ban a helyi újságok is hírül adták, „Európa legjobb női vokálkvartettje hangversenyez Újpesten a Surányi-kerthelyiségben”. Dr. Zakál Dénes zeneszerző vezetésével akkor alakult 4 operanékesnő részvételével a kvartett (Kiss Erzszi, Utry Anna, Sálán Dália és Schäffer Paula). Egy rádiószereplésük után Európa több országából kaptak ajánlatot vendégfellépésre. Sikertült az együttést rávenni, hogy amíg még itthon vannak, adjanak egy hangversenyt Palota-Újpest zeneértő közönségének. Zakál doktor sokféle lehetőség közül a „Surányi cukrászda édenkertjét választotta ki”. A koncertet július 26-án tartották, majd a nagy sikerre való tekintettel (zsúfolásig megtelt a kert és még az utcán is sokan hallgatták a zenét) augusztusban és szeptemberben is megismételték. Őszintén bevallom, a „világhírű” kvartett résztvevői közül egyedül Utry Anna nevét hallottam eddig, aki a 30-as és 40-es évek kedvelt magyar nótá énekesese volt. Több kávéházban, neves kabarékban, filmekben és még a Vígszínházban is szerepelt. Viszont hasonlóan ismert volt Szabó Károly Jazz-zenekara, mely Párizstól Kairóig sok fővárosban nagy sikerrel szerepelt.

Csaknem minden héten, különösen hétvégén voltak előadások a Surányi kertben. A plakátok nálam lévő kis gyűjteményében Surányi úr sok helyen írt megjegyzést az esttel kapcsolatban arról, hogy sikerült az előadás, vagy pl. „késett a művész” stb. Az 1930-as években

Újpesten rendezett műsorok közül néhányat felsorolok:

- Pethes Sándor és Dénes György („kitűnő előadás, ¾ ház”);
- Laurisin Lajos és Fenyő Rózsi Puccini, Verdi, Kacsóh Pongrác dalaival;
- Blaha Lujza est neves népi énekesekkel;
- Artista és Lokálest – a Beciva-Cirkusz, Cája Néparéna és a Parisien Grill művészeiből alakult társulat;
- Szenzációs énekes táncos kacagó est – Szőke Szakáll bohózata, Papp Jancsi (Royal Orfeum), Káldor Jenő és Móricz Juci felléptével;
- Fekete Pál és Dalmady Erzszi rádióművészek vendégszereplésével;
- László Imre és Feleky Kamill – a Király-Színház tagjainak – nagy táncos estje.

A cukrászdában sokszor rendeztek képkiallításokat is – helyi és országosan is „nagynevű” festők szentképeit lehetett megnézni és megvásárolni. 1930 júliusában és augusztusában például Szüle Péter, Kézdi-Kovács László, Heyer Arthur, Udvarny Pál, Hány Gyula, Neogrady Antal képeiből válogattak és vásároltak a környéken élő polgárok és mesteremberek lakásuk díszítésére. A képeket részletfizetéssel is meg lehetett venni, saját feljegyzése szerint a bérleti díj egy részét Surányi úr festményekben kapta meg.

Lakodalomra díszített terem

Surányi úr a pult mögött

Van-e mai folytatás?

Nagyon sok jó és érdekes történetnek tragikus a vége. Bár sokak szerint nem tragédia az, hogy a hajdani sikeres Surányi cukrászda helyén ma Burger King gyorsétterem van (kertjéből kikandikál az a hatalmas gesztenyefa, mely a Surányi-műsoroknak is árnyékot adott!).

Pedig a közeli metró aluljáróban és a felszíni üzletekben rengeteg sütemény kapható, még nagyüzemi krémesek és torták is – és szörnyűség, minden el is fogy! Véletlenül

sem akad sajnós közöttük olyan minőségű, amit jó szívvel ajánlanék a barátainknak...

A SURÁNYI név - ha nem is Újpesten, hisz az Újpesti Életrajzi Lexikonokból kifelejtették -, de fennmaradt, bár többen csak névazonosságot vélnek a történetben. A felmenők nézeteltérései miatt korán megszakadt a kapcsolat az újpesti és a Tahitófalun élő rokonok között. Pedig a nem túl nagy távolságra (a Szentendrei sziget és Újpest szinte szomszédok) 1941-ben született gyermek akár Surányi Károly utóda is lehetett volna a szakmában. A közvetlen családi hatás nélkül is ragyogó karriert épített fel Surányi István, akit szentendrei cukrászként ismer a történelem. Munkásságát nem csak a nagyközönség értékelte nevezetesen Csinn-bumm szelete, a Diplomata kocka és más saját sütemény-keációja miatt. A szakmai elismerések sokaságának csúcsa volt, hogy a Magyar Cukrász Iparosok Országos Ipartestületének elnökeként is tevékenykedett 2010-es haláláig. Sokszor hallhattam tőle, hogy „Igazi inaséveim voltak, de úgy érzem, igazán megtanultam a szakmát és a munka szeretetét!” – és ezt számos törzsvendége naponta tanúsíthatta!

Bővebben, s még több fotóval itt olvashatják az eredeti cikket: <https://tinyurl.hu/1Vaj>

Hazahozták és újratemetik Slachta Margit hamvait

Az 1884. szeptember 18-án született Slachta Margit a II. világháború idején rendtársaival több mint ezer zsidó életét mentette meg. Százegy éve – 1920 márciusában – a nők közül elsőként választották magyar országgyűlési képviselőnek. 1974. január 6-án, Buffalóban hunyt el, és ott is temették el. Most pedig néhány hét múlva újratemetik Magyarországon.

Slachta Margitot szociális munkája mellett főként életveszélyt is vállaló embermentő tetteiről ismerik. Szembeszállt a pusztító ideológiákkal, a fasizmussal és a kommunizmussal egyaránt. Vezetésével több mint ezer zsidó életét mentették meg, köztük Heltai Jenőt; Márkus Emiliát; Radnóti Miklós feleségét, Gyarmati Fanit és Rusznyák Istvánt, az MTA későbbi elnökét. A mentésben való részvétel miatt halt vértanúhalált a társaság egyik tagja, Salkaházi Sára. Slachta Margit a második világháború utáni két országgyűlési ciklusban volt képviselő, úgy vélte, a törvényhozásban elengedhetetlen a tízparancsolat érvényre juttatása – igaz, ő nem csak beszélt a tízparancsolatról...

Antikommunista nézetei miatt háromszor zárták ki az Országgyűlés törvényhozói munkájából és bujkálnia kellett. Végül, 1949 nyarán illegálisan hagyta el Magyarországot. A korabeli dokumentumok szerint 70 éve, 1951 novemberében érkezett

Bécsbe, ahonnan szintén illegálisan szeretett volna visszajönni Magyarországra, sikertelenül.

1953. május 5-én az Egyesült Államokba utazott, és ott telepedett le. Az emigrációban is aktív maradt, megpróbált segíteni az 56-os menekülteknek is. A Szociális Testvérek Társaságának egyik rendházában hunyt el, Buffalóban 1974-ben.

1969-ben Izrael Állam a Világ Igaza kitüntetését adományozta neki, emlékére fát ültettek a Jad Vasem kertjében.

Slachta Margit földi maradványait október 26-án exhumálták, s november 9-én szállították Magyarországra. Ami hét évtizede több próbálkozás ellenére sem volt lehetséges, az a Barankovics Alapítvány kezdeményezésére, a hálás utókor jóvoltából most megtörténhetett.

Újratemetése 2021. december 7-én 16.00 órákor lesz a Fiumei úti sírkertben.

MEGHÍVÓ

Szeretettel meghívjuk Önt és kedves családját a 6. chanukkai gyertya ünnepélyes közös meggyújtására.

Időpont: 2021. december 3-a (péntek) 14:50

Helyszín: Dohány utcai zsinagóga kertje, Emánuel-emlékfa

Meleg teáról, forralt borról és fánkról mi gondoskodunk! Boldog Chanukkát!

Az esti i.tentisztelet, ezután, EZÜTTAL 16:00 órákor kezdődik!

Schirilla György átússza a Dunát

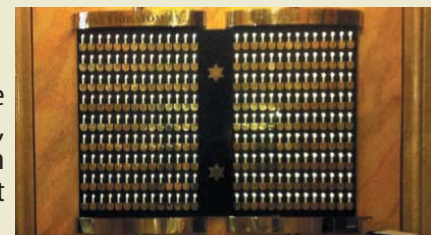
A szervezők minden érdeklődőt szeretettel várnak, december 6-án (chanukka 8. napján), amikor *ifjabb Schirilla György* folytatja az édesapja által 1957-ben elkezdett hagyományt és átússza a Dunát.

A program 12:45-kor kezdődik, az V. kerületi Szemere Bertalan utcai általános iskolában – ide járt *idősebb Schirilla György* (és nem mellékesen *Radnóti Miklós* is). Innen fut *Schirilla György* több iskolással közösen és érkezik 13 óra körül a Cipők a Duna-parton emlékműhöz, ahol az 1944-es, 45-ös áldozatokra emlékeznek. Az eseményen részt vesznek, és beszédet mondanak: *Kardos Péter* és *Verő Tamás* főrabbi, illetve *Gordon Gábor*, az Élet Menete Alapítvány vezetője. Ezután újabb futás, az Erzsébet-híd pesti „lábáig”, itt a csatlakozók egy emléklapot kapnak, majd *Schirilla György* itt kezdi meg a Duna átúszását és a tervek szerint bő tíz perccel később a Szabadság-híd lábánál ér partot.

Jahrzeit-napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajs 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteinknek mikor is van a Jahrzeitje.

Pollák Jenő	december 1.	Schiller Gyuláné	december 10.	Schwarz Ignác	december 20.	Polgár Miklós	december 23.
Karádi Sándor	december 2.	Sömjén Ferenc	december 10.	Szónyi Sándor	december 20.	Réti Lászlóné	december 24.
Hajdú Gusztáv	december 5.	Endler Józsefné	december 12.	Zsoldos János	december 20.	Vadnai Veronika	december 25.
Glasel Adolfné	december 6.	Kleinné Müller Ilona	december 14.	dr. Zsoldos Mária	december 21.	Feuerverger Pálné	december 28.
Földes Ágnes	december 7.	Kálmán Ferenc	december 15.	Dr. Orbán István	december 22.	Sugár Béláné	december 28.
Kohn Ilona	december 8.	Rosenthal Joseph	december 16.	Kálmán Kálmán	december 22.	Reiter Pálné	december 29.
Feit Lászlóné	december 9.	Izsák Vilmosné	december 17.	Propper Simon	december 22.	Schwarz Siklósi István	december 30.
Krebsz László	december 9.	Karádi Sándorné	december 18.	Moussong Sándor	december 23.	Kövesi László	december 31.

